

**EKSPORT SALOHIYATI TUSHUNCHASI VA UNING
IQTISODIYOTDAGI O'RNI**

Berdivaliyeva Madina Komiljon qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,

“Makroiqtisodiy siyosat va prognozlashtirish”

kafedrasi doktoranti

Annotatsiya: *Eksport salohiyati mamlakatning xalqaro bozorlarga o'z mahsulotlarini yetkazib berish imkoniyatlarini belgilovchi iqtisodiy ko'rsatkichlar majmuasi sifatida qaraladi. Bu tushuncha ishlab chiqarish hajmi, sifatli mahsulot ishlab chiqarish qobiliyati, logistika tizimi va xalqaro raqobatbardoshlik darajasi bilan chambarchas bog'liq. Eksport salohiyati mamlakatning iqtisodiy barqarorligini oshirish, chet el valyutasini jalb qilish, ish o'rinlarini yaratish va yangi texnologiyalarni jalb etish kabi ko'plab omillarni ta'minlaydi.*

Kalit so'zlar: *Barqaror iqtisodiy o'sish, eksport, diversifikatsiya, innovatsiyalar, raqamli texnologiyalar, tashqi iqtisodiy aloqalar, raqobatbardoshlik.*

Abstract: *Export potential is considered as a set of economic indicators that determine the ability of a country to supply its products to international markets. This concept is closely related to production volume, the ability to produce quality products, the logistics system and the level of international competitiveness. Export potential provides many factors, such as increasing the country's economic stability, attracting foreign currency, creating jobs and attracting new technologies.*

Keywords: *Sustainable economic growth, export, diversification, innovations, digital technologies, foreign economic relations, competitiveness.*

Eksport salohiyati – bu mamlakatning tovar va xizmatlarni xalqaro bozorga yetkazib berish imkoniyatlarini ifodalovchi iqtisodiy ko'rsatkichdir. Bu tushuncha iqtisodiyotda muhim o'rin tutadi, chunki u mamlakatning tashqi iqtisodiy aloqalari, valyuta tushumlari va umumiy iqtisodiy rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi.

Eksport salohiyati - bu mamlakatning tashqi bozorlarga mahsulot va xizmatlar eksport qilishdagi qudratini ifodalovchi iqtisodiy ko'rsatkichdir. U, asosan, ishlab chiqarish imkoniyatlari, texnologiyalar, resurslar va infratuzilma samarali ishlatilishiga bog'liq. Eksport salohiyatining rivojlanishi mamlakatning iqtisodiy o'sishiga va global bozorga integratsiyalashishga yordam beradi. Bu jarayonning iqtisodiyotdagi o'rni juda katta va turli sohalarda o'z ta'sirini ko'rsatadi. Eksport salohiyatining oshishi iqtisodiy o'sish va barqarorlikka olib keladi. Bu, avvalo, ishlab chiqarishning o'sishi va yangi ish o'rinlarining yaratilishi orqali amalga oshadi. Ekstportning kuchayishi, mamlakatning raqobatbardoshligini oshiradi va tashqi bozorlarda o'z o'rnini mustahkamlaydi. Yangi texnologiyalar va innovatsiyalarni joriy etish talab etiladi, bu esa iqtisodiy tizimni zamonaviylashtirishga va yuqori sifatli mahsulotlar ishlab chiqarishga yordam beradi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Eksportning kuchayishi, valyuta oqimini oshiradi va milliy iqtisodiyotga ijobiy ta'sir qiladi. Xususan, tashqi savdo orqali valyutani jalb qilish, mamlakatning moliyaviy barqarorligini ta'minlaydi va tashqi qarzlarni kamaytirishga yordam beradi. Shuningdek, eksportning o'sishi ishlab chiqarish hajmini oshiradi, ixtisoslashuvni kuchaytiradi va resurslardan samarali foydalanishni ta'minlaydi.

Xalqaro savdoda ishtirok etish, mamlakatga yangi iqtisodiy imkoniyatlar yaratadi va global bozorga integratsiyalashish imkoniyatlarini kengaytiradi. Eksport salohiyatining rivojlanishi, raqobatbardoshlikni oshirib, iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlaydi. Bu jarayonni yanada rivojlantirish uchun, mamlakatlar o'zlarining savdo siyosatlarini mustahkamlash, tashqi investitsiyalarni jalb qilish va ishlab chiqarish tarmoqlarini diversifikatsiya qilish zarur. O'zbekiston misolida, eksport salohiyatining oshishi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, sanoat va qishloq xo'jaligini rivojlantirishga, shuningdek, yangi iqtisodiy imkoniyatlarni yaratishga xizmat qilmoqda.

Shu tariqa, eksport salohiyati mamlakatning global bozorga qo'shilish imkoniyatlarini kengaytiradi, iqtisodiy o'sishning tezlashishiga, yangi texnologiyalar va innovatsiyalarni joriy etishga yordam beradi. Raqobatbardoshlikni oshirgan holda, eksport salohiyatidan samarali foydalanish mamlakatning iqtisodiy mustahkamligini ta'minlaydi va iqtisodiyotning turli tarmoqlarida o'sishni davom ettiradi.

Globalashuv jarayonlari nafaqat jahon iqtisodiyoti tuzilishini o'zgartiribgina qolmay, balki mamlakatlar ichidagi mintaqalarning rivojlanishiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Xalqaro savdo tarmog'ida yuqori sifatli mahsulotlar ishlab chiqarish va eksport qilish mamlakatning iqtisodiy o'sishini ta'minlash uchun zarur. Eksport salohiyatidan samarali foydalanish orqali mamlakatlar o'z iqtisodiyotlarini rivojlantirishi va xalqaro bozorlar bilan yanada yaxshiroq integratsiya qilish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu jarayon orqali mamlakatlar o'z ishlab chiqarish hajmini oshirib, resurslar unumdorligini kuchaytiradi, iqtisodiy samaradorlikni yaxshilaydi va yangi fan-texnologiyalarni o'zlashtirishga imkon beradi. Davlatlarning iqtisodiy o'sishini tezlashtirish uchun eksport salohiyatini oshirish va xalqaro savdoda faol ishtirok etish zarurati yuqori. Mamlakatlar nisbiy afzalliklar nazariyasiga asoslanib, o'zlarining eksport salohiyatini yanada rivojlantirishi mumkin. D. Rikardo tomonidan ishlab chiqilgan nisbiy afzalliklar nazariyasi, mamlakatlar o'rtasidagi savdo va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish uchun muhim yondashuvdir. Nisbiy afzalliklar kontseptsiyasi orqali, bir mamlakat o'z mahsulotini boshqalarga nisbatan arzonroq ishlab chiqarishi mumkin, bu esa uning eksport salohiyatini oshirishga yordam beradi. Shu tarzda, iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlash va barqaror iqtisodiy rivojlanishga erishish uchun eksportni qo'llab-quvvatlashda yangicha yondashuvlarni amalga oshirish zarur bo'ladi.

O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishi, tashqi savdoning erkinlashuvi, xorijiy sarmoyalarni jalb qilish va sanoatni rivojlantirish orqali tezlashtirilishi mumkin. Bu jarayon mamlakatning global iqtisodiyotga qo'shilish imkoniyatlarini oshirib, yangi iqtisodiy tizimlarni yaratish va ishlab chiqarishni yanada samarali qilishga yordam beradi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

O'zbekistonning eksport salohiyatini oshirish orqali, mamlakat jahon bozorida raqobatbardoshligini mustahkamlash va o'z iqtisodiy o'sishini davom ettirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu jarayon, ayniqsa, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va ilm-fan yutuqlarini ishlab chiqarishga qo'llash orqali amalga oshirilishi kerak.

1-jadval

O'zbekiston Respublikasi tashqi savdo aylanmasi va balansi¹⁴

Ko'rsatkichlar	2022 yil (mln. AQSH dollari)	2023 yil (mln. AQSH dollari)	O'sish sur'ati (%)
Tashqi savdo aylanmasi	50 500.3	62 567.4	123.9
Eksport	19 732.6	24 426.2	123.8
Tovarlar	11 020.3	10 989.9	99.7
Xizmatlar	4 456.7	5 179.7	116.2
Nomonetar oltin	4 255.6	8 256.6	194
Import	30 767.8	38 141.2	124
Tovarlar	28 220.3	35 574.8	126.1
Xizmatlar	2 547.5	2 566.4	100.7
Saldo	-11 035.2	-13 715	x

O'zbekistonning iqtisodiy salohiyati va o'sish sur'atlarini rivojlantirish uchun, ayniqsa, eksportni qo'llab-quvvatlashning ahamiyati oshib bormoqda. O'zbekiston Respublikasida eksportni rag'batlantirish va importni optimallashtirish uchun amalga oshirilgan kompleks choralar natijasida 2023 yilning yanvar-dekabr oylarida tashqi savdo aylanmasi 62,6 milliard AQSh dollarini tashkil etdi. Bu o'tgan yilga nisbatan 23,9 foizga oshib, O'zbekiston tarixidagi eng yuqori ko'rsatkichga erishildi. Eksport hajmi 24 426,2 million AQSh dollari bo'lib, 23,8 foizga o'sdi, import esa 38 141,2 million AQSh dollariga yetdi va 24,0 foizga ko'paydi.

Biroq, tashqi savdo balansi manfiy bo'lib, 13 715,0 million AQSh dollarini tashkil etdi, chunki import eksportdan yuqori bo'ldi. Eksportyorlar soni 7 288 taga yetib, ular 16 169,6 million AQSh dollari (nomonetar oltindan tashqari) qiymatidagi tovar va xizmatlarni eksport qildilar, bu 2022 yilga nisbatan 4,5 foizga oshdi. Eksport tarkibida oltin ulushi 33,4 foizni tashkil etadi, bu esa iqtisodiyotning oltin resurslariga qaramligini ko'rsatadi.

Shuningdek, xizmatlar eksporti 16,2 foizga oshib, xizmatlar sektorining rivojlanishini va iqtisodiy diversifikatsiyaning muvaffaqiyatini anglatadi. O'zbekistonning eksport-import salohiyatini oshirish uchun eksport tarkibining diversifikatsiyasi, yangi bozorlarni zabt etish va eksportni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan davlat siyosatini yanada kuchaytirish zarur.

¹⁴ Jadval muallif statistika ma'lumotlari asosida mustaqil tuzilgan

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

Bu, o'z navbatida, mamlakatning iqtisodiy o'sishi va xalqaro raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.

Markaziy Osiyodagi eng yirik aholi soni va yuqori darajadagi tadbirkorlik, nisbatan yaxshi infratuzilma va iste'mol bozori, mamlakatni kuchli mintaqaviy iqtisodga aylantirish imkonini beradi. Biroq, to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarni ko'paytirish orqali iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish zarurati hali ham muhim. O'zbekistonning eksport salohiyatini oshirish, yuqori sifatli mahsulotlarni ishlab chiqarishga ko'proq e'tibor qaratish, yangi texnologiyalarni joriy etish va eksport tarmog'ini kengaytirish orqali amalga oshirilishi mumkin. Eksport salohiyatidan samarali foydalanish, ayniqsa, XXI asrda texnologiyalar va global mehnat bozorining o'zgarishi kontekstida, mamlakatning raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, eksport salohiyati mamlakatning tashqi bozorlarga mahsulot va xizmatlar eksport qilishdagi qudratini ifodalaydi va iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biridir. O'zbekiston misolida, eksport salohiyatining oshishi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, sanoat va qishloq xo'jaligini rivojlantirishga, shuningdek, yangi iqtisodiy imkoniyatlarni yaratishga xizmat qilmoqda. Mamlakatning tashqi savdo aylanmasi va eksport hajmi oshgan bo'lsa-da, importning yuqoriligi salbiy tashqi savdo balansini yaratmoqda. Eksportni diversifikatsiya qilish, yangi bozorlarni zabt etish va davlat siyosatini kuchaytirish zarur. O'zbekistonning iqtisodiy o'sishini tezlashtirish uchun eksport salohiyatidan samarali foydalanish, yuqori sifatli mahsulotlar ishlab chiqarish va texnologiyalarni joriy etish kerak. Bu jarayon mamlakatning global bozorga integratsiyalashishiga va raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.

Eksport salohiyati mamlakat iqtisodiyoti uchun strategik ahamiyatga ega. U nafaqat iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi, balki xalqaro bozordagi mavqeni mustahkamlashga, milliy valyutani barqarorlashtirishga va aholi turmush darajasini oshirishga xizmat qiladi. Shu boisdan, eksport salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan siyosat va strategiyalarni amalga oshirish har qanday mamlakat uchun ustuvor vazifa hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitusiyasi. - T.: «O'zbekiston», 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 11.09.2023 yildagi PF-158-son ““O'zbekiston — 2030” strategiyasi to'g'risida” Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 28.01.2022 yildagi PF-60-son “2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi Farmoni.
4. Normuradovich, Raximov Eshmurod. "YASHIL IQTISODIYOT O'ZBEKISTONDA BARQAROR IQTISODIY O'SISHNING DRAYVERI." (2024).

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

5. Raximov, Eshmurod, and Madina Berdivaliyeva. "GREEN ECONOMY IS THE DRIVER OF SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH IN UZBEKISTAN." Modern Science and Research 3.6 (2024): 25-31.

6. Raximov, E. N. "GLOBALLASHUV SHAROITIDA EXPORTNI RAG'BATLANTIRISH VA MILLIY ISHLAB CHIQUARISH RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY ASOSLARI." O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI 3.30 (2024): 499-505.

7. Rahimov, E. N. "Ensuring The Well-Being of The Population Through Macroeconomic Stability and Economic Development." International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies. Vol. 2. 2024.

8. Rahimov, Eshmurod. "Driving economic growth through service exports." YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT 2.11 (2024).